

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ**

**ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ**

ΑΘΗΝΑ 2000

Συντονιστής

Στεφανής Γεώργιος, σχολ. Σύμβουλος, ΠΕ 13

Μέλη

Βανταράκη Ελένη, ΠΕ 10

Παπαματθαϊάκης Μιχαήλ, ΠΕ10

Τριανταφύλλου Θέκλα, ΠΕ 10

Copyright (C) 2000: Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας
Αδριανού 91, 105 56 Αθήνα

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή ανατύπωση ή φωτοτύπηση μέρους ή όλου του παρόντος βιβλίου, καθώς και η χρησιμοποίηση των ερωτήσεων που περιέχονται σ' αυτό σε σχολικά βοηθήματα ή για οποιοδήποτε άλλο σκοπό, χωρίς τη γραπτή άδεια του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
• ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η Επιστήμη της Κοινωνιολογίας	13
1. Ορισμός και αντικείμενο της κοινωνιολογίας	13
2. Η σχέση της κοινωνιολογίας με τις άλλες επιστήμες	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Θεμελίωση της Κοινωνιολογίας	21
1. Η γένεση της κοινωνιολογίας	21
2. Οι πρωτεργάτες της κοινωνιολογίας	21
3. Κύριες κοινωνιολογικές σχολές και τάσεις	42
4. Η κοινωνιολογία στην Ελλάδα	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Κοινωνιολογική Έρευνα – Μέθοδοι και Τεχνικές	51
1. Ο κύκλος της κοινωνικής έρευνας.....	51
2. Μέθοδοι και τεχνικές συλλογής και ανάλυσης στοιχείων	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Οι Κοινωνίες στο Χρόνο και στο Χώρο	68
1. Η έννοια της κοινωνίας.....	68
2. Παλιότερες και νεότερες κοινωνίες	74
3. Η γένεση και εξέλιξη της νεοελληνικής κοινωνίας	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Πολιτισμός, Κουλτούρα, Πολιτισμικές Πρακτικές

3. Πολιτισμός και Κουλτούρα	86
4. Εκφάνσεις του Πολιτισμού	88
5. Οι Πολιτισμικές Πρακτικές	91

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Κοινωνικοί Θεσμοί

1. Ορισμοί και Χαρακτηριστικά των Κοινωνικών Θεσμών. Διαδικασία Θεσμοποίησης	96
2. Λειτουργίες και Μετασχηματισμοί των Κοινωνικών Θεσμών.....	101
3. Ο Θεσμός της Εκπαίδευσης στην Ελλάδα.....	103

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Κοινωνικοποίηση και Κοινωνικός Έλεγχος

1. Εισαγωγή	113
2. Η Έννοια και η Σημασία της Κοινωνικοποίησης	114
3. Περιεχόμενο της Κοινωνικοποίησης-Αξίες και Κανόνες.....	117
4. Ο Διαλεκτικός Χαρακτήρας της Κοινωνικοποίησης του Ατόμου. Κοινωνική Μάθηση και Κοινωνικός Έλεγχος.....	121
5. Φορείς και Διαδικασίες Κοινωνικοποίησης	122
6. Ο Ρόλος των Μ.Μ.Ε. στη Διαδικασία της Κοινωνικοποίησης.....	128

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Κοινωνικός μετασχηματισμός

1. Ο κοινωνικός Μετασχηματισμός.....	135
2. Μετασχηματισμοί Απλών Κοινωνιών	139
3. Μετασχηματισμοί Διαφοροποιημένων Κοινωνιών	139

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Κοινωνική Οργάνωση

1. Εισαγωγικές Έννοιες και Διακρίσεις..... 147
2. Κοινωνικές Τυπολογίες 148
3. Επίπεδα Κοινωνικής Οργάνωσης 151

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Η Κοινωνική Διάρθρωση, Διαστρωμάτωση, Κινητικότητα, Μετάταξη

1. Η Έννοια της Κοινωνικής Διάρθρωσης..... 176
2. Διάρθρωση προ-Νεωτερικών Κοινωνιών 176
3. Διάρθρωση Σύγχρονων Κοινωνιών 180
4. Η Διάρθρωση υπερ-Διαφοροποιημένων Κοινωνιών
και Κοινωνικός Αποκλεισμός..... 183

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Κοινωνικά Προβλήματα, Κοινωνική Απόκλιση

1. Προσδιορισμός της Έννοιας του Κοινωνικού Προβλήματος..... 186
2. Κοινωνική Απόκλιση και Μορφές Παραβατικότητας..... 189
3. Ανομία, Αλλοτρίωση, Διάφορες Θεωρητικές Προσεγγίσεις..... 193
4. Εφαρμογή: Πρακτικές Αντιμετώπισης Φαινομένων Απόκλισης..... 198

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Στερεότυπα, Προκαταλήψεις

1. Η Προκατάληψη στις Διομαδικές Σχέσεις και Συμπεριφορές..... 210
 2. Αρνητικές Προκαταλήψεις και Στερεότυπα..... 211
 3. Δύο Παραδείγματα Προκαταλήψεων και Στερεοτύπων..... 215
- ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ 233
 - ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 276

Φωτογραφία Εξωφύλλου: Απόσπασμα από κεραμικό της Χριστίνας Μόραλη.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με τα τελευταία βιβλία αξιολόγησης των μαθητών, που πρόκειται να δημοσιευθούν στις αρχές του 2000, ολοκληρώνεται μια σημαντική προσπάθεια του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας, στόχος της οποίας ήταν η εκπόνηση και διάδοση νέων μεθόδων αξιολόγησης των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου. Στο πλαίσιο της εκπονήθηκαν τα τρία τελευταία χρόνια δεκάδες βιβλίων που καλύπτουν το σύνολο σχεδόν των μαθημάτων, τα οποία διδάσκονται στο Λύκειο. Τα βιβλία αυτά περιέχουν οδηγίες μεθοδολογίας σχετικές με την αξιολόγηση των μαθητών, παραδείγματα ερωτήσεων διαφόρων τύπων, υποδείγματα εξεταστικών δοκιμασιών, θέματα συνθετικών - δημιουργικών εργασιών και άλλα χρήσιμα στοιχεία για τους εκπαιδευτικούς.

Το έντυπο αυτό υλικό συνοδεύτηκε από την παραγωγή ανάλογου ηλεκτρονικού υλικού, από τη δημιουργία Τράπεζας Θεμάτων και από πολυάριθμες επιμορφωτικές δραστηριότητες σχετικές με την αξιολόγηση των μαθητών.

Η παραπάνω προσπάθεια δεν είχε σκοπό να επιβάλει ένα συγκεκριμένο τρόπο αξιολόγησης ούτε να αυξήσει το φόρτο εργασίας διδασκόντων και διδασκομένων, όπως ισχυρίστηκαν ορισμένοι. Επιδίωξε να ενημερώσει τους καθηγητές για τις σύγχρονες εξεταστικές μεθόδους, να τους δώσει πρακτικά παραδείγματα εφαρμογής τους, να τους προβληματίσει γύρω από τα θέματα αυτά και να τους παράσχει ερεθίσματα για αυτομόρφωση. Πιστεύουμε ότι με το έργο μας συμβάλαμε στη διεύρυνση της δυνατότητας των διδασκόντων να επιλέγουν οι ίδιοι τη μέθοδο που θεωρούν πιο κατάλληλη για την αξιολόγηση των μαθητών τους και βοήθησαμε στην αύξηση της παιδαγωγικής τους αυτονομίας.

Πεποίθησή μας είναι πως όλα αυτά άλλαξαν το τοπίο στον τομέα της αξιολόγησης των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου, έφεραν νέο πνεύμα και άρχισαν να τροποποιούν σταδιακά ξεπερασμένες αντιλήψεις και τακτικές που κυριάρχησαν επί πολλά χρόνια στο Ελληνικό σχολείο. Τα θετικά σχόλια που εκφράστηκαν από το σύνολο σχεδόν των επιστημονικών και εκπαιδευτικών φορέων για τα θέματα των εξετάσεων του περασμένου Ιουνίου, τα οποία

διαμορφώθηκαν με βάση το πνεύμα και τη μεθοδολογία της αντίστοιχης εργασίας του Κ.Ε.Ε., επιβεβαιώνουν όσα προαναφέρθηκαν.

Η κριτική που είχε αρχικά ασκηθεί για το έργο μας περιορίζεται συνεχώς, ενώ αυξάνει καθημερινά η αποδοχή του από την εκπαιδευτική κοινότητα και η αναγνώρισή του. Σ' αυτό συνέβαλε ασφαλώς και η βελτίωση του υποστηρικτικού υλικού που παράγεται από το Κ.Ε.Ε., η οποία οφείλεται, μεταξύ άλλων, και στις παρατηρήσεις και υποδείξεις των διδασκόντων στα Ενιαία Λύκεια. Η συνειδητοποίηση, τέλος, του τρόπου με τον οποίο πρέπει να χρησιμοποιείται το υλικό αυτό στη διδακτική πράξη και ο περιορισμός των σφαλμάτων που διαπράχθηκαν στην αρχή (μηχανική αναπαραγωγή πλήθους ερωτήσεων, υπέρμετρη αύξηση της εργασίας των μαθητών, απουσία εναλλακτικών τρόπων αξιολόγησης κτλ.) οδήγησαν σε πολύ θετικά αποτελέσματα, τα οποία όσο περνά ο καιρός θα γίνονται εμφανέστερα.

Η διαπίστωση αυτή μας ενισχύει να συνεχίσουμε την προσπάθειά μας και να την επεκτείνουμε, εκπονώντας ανάλογο υλικό και για άλλες εκπαιδευτικές βαθμίδες, εφόσον εξασφαλιστούν οι απαραίτητες οικονομικές και λοιπές προϋποθέσεις.

Τελειώνοντας, επιθυμώ να ευχαριστήσω όλους τους συνεργάτες μου στο Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, οι οποίοι εργάστηκαν αφιλοκερδώς, με αφοσίωση και σπάνιο ζήλο και επιτέλεσαν κάτω από δύσκολες συνθήκες σημαντικό έργο. Ευχαριστώ ακόμη όλους τους εκπαιδευτικούς που με ποικίλους τρόπους στήριξαν την προσπάθειά μας και βοήθησαν στην επιτυχία της. Ξέχωρες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στις δακτυλογράφους του Κ.Ε.Ε, στο τεχνικό προσωπικό του, στον Προϊστάμενο της Γραμματείας του κ. Γεώργιο Κορκόντζηλα και στους εκδότες που συνεργάστηκαν μαζί μας από το 1997 μέχρι σήμερα.

Αθήνα, Ιούνιος 2000

Καθηγητής Μιχάλης Κασσωτάκης
Πρόεδρος του Δ.Σ. του Κ.Ε.Ε.

Εισαγωγικό Σημείωμα

Η ομάδα σύνταξης, αφού έλαβε υπόψη της όλα όσα αναφέρονται στο βιβλίο «*Η αξιολόγηση των μαθητών στο Λύκειο – Γενικές οδηγίες και στοιχεία μεθοδολογίας*» Υ.Π.Ε.Π.Θ. – Κ.Ε.Ε. – Αθήνα 1999, καθώς και τις ιδιαιτερότητες του μαθήματος της Κοινωνιολογίας, κρίνει απαραίτητο να κάνει τις ακόλουθες επισημάνσεις:

Οι ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου που περιέχονται σ' αυτό το τεύχος είναι ενδεικτικές. Οι απαντήσεις όλων των ερωτήσεων βρίσκονται στο σχολικό βιβλίο. Για τους παραπάνω λόγους περιοριζόμαστε σε διευκρινιστικές οδηγίες που αφορούν τις προτεινόμενες εργασίες για το σπίτι.

Οι εργασίες για το σπίτι προτείνονται ενδεικτικά και μπορούν, σύμφωνα με το βαθμό δυσκολίας κατά την κρίση του καθηγητή, να αποτελέσουν:

A. Μικρές εργασίες, όπως π. χ. ο σχολιασμός μιας πρότασης του σχολικού βιβλίου με τη βοήθεια πρόσθετων πληροφοριών που δίνονται στις πηγές του παρόντος τεύχους.

B. Συνθετικές-δημιουργικές εργασίες που μπορεί να είναι:

- 1) Η γραπτή ανάπτυξη ενός θέματος με τη βοήθεια των γνώσεων που αποκτήθηκαν από τη διδασκαλία της συγκεκριμένης διδακτικής ενότητας και των πληροφοριών που αντλούνται από τις πηγές που παραθέτονται.
- 2) Η συλλογή και ταξινόμηση πληροφοριών που αφορά ένα συγκεκριμένο θέμα με τη βοήθεια, είτε μιας προτεινόμενης βιβλιογραφίας, είτε εμπειριών από την καθημερινή τριβή των μαθητών με την κοινωνική πραγματικότητα.
- 3) Διεξαγωγή μικρής έρευνας στα πλαίσια του σχολείου με τη βοήθεια του Καθηγητή.

Οι εργασίες στο σπίτι θα αναθέτονται στους μαθητές, αφού πρώτα έχει διαπιστωθεί και καλλιεργηθεί το ενδιαφέρον τους για το συγκεκριμένο θέμα. Ορισμένες εργασίες επίσης μπορούν ανάλογα με το διαθέσιμο χρόνο να διεξάγονται στο σχολείο.

Οι στόχοι των εργασιών είναι οι εξής:

- 1) Η εμπέδωση, εμβάθυνση και προέκταση της διδακτέας ύλης.
- 2) Η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης.

Ο μαθητής δεν πρέπει να αντιμετωπίζει το μάθημα της κοινωνιολογίας ως στείρα απομνημόνευση γνώσεων, αλλά να του παρέχεται η ελευθερία να κρίνει, να συγκρίνει, και να καταλήγει σε προσωπικές απόψεις. Οι απόψεις αυτές θα πρέπει να τεκμηριώνονται με σκέψεις που μπορεί μεν να είναι προσωπικές, αλλά θα στηρίζονται σε σύγχρονες επιστημονικές κοινωνιολογικές θεωρίες.

- 3) Η ανάπτυξη της συνθετικής δημιουργικής ικανότητας των μαθητών.

Δίνοντας στο μαθητή τη δυνατότητα της αυτενέργειας, μπορεί να ανακαλύψει τη δημιουργική ικανότητά του να εκτελέσει μια εργασία.

- 4) Η καλλιέργεια της διερευνητικής στάσης των μαθητών απέναντι στη γνώση.

Να μάθουν οι μαθητές να ανατρέχουν σε πηγές πέρα από τα σχολικά εγχειρίδια. Οι πηγές αυτές μπορεί να είναι βιβλία που τους προτείνει ο καθηγητής, επιστημονικά περιοδικά, εφημερίδες, κ.α.

- 5) Η κατανόηση, η εμβάθυνση και η κοινωνιολογική προσέγγιση των γνώσεων που αποκτήθηκαν σε προηγούμενες τάξεις (έννοιες όπως: κοινωνική δομή, κοινωνική τάξη, κοινωνικό σύστημα, κοινωνικός θεσμός, στερεότυπο, κ.α.)
- 6) Η συνειδητοποίηση από τους μαθητές ότι η Κοινωνιολογία είναι μια επιστήμη «ζωντανή».

Αυτό σημαίνει ότι οι γνώσεις που προσκτώνται με τη διδασκαλία του μαθήματος έχουν πρωταρχικά ως στόχο να βοηθήσουν το σημερινό νέο και αυριανό πολίτη να κατανοεί και να αντιμετωπίζει τα κοινωνικά προβλήματα που υπάρχουν και τα καινούργια που ανακύπτουν λόγω της συνεχώς μεταβαλλόμενης κοινωνικής πραγματικότητας (προβλήματα όπως η ξενοφοβία, ο ρατσισμός, η εγκληματικότητα, τα ναρκωτικά, η ανεργία, οι προκαταλήψεις, τα στερεότυπα, η «κρίση» αξιών, ο γρήγορος μετασχηματισμός των θεσμών, οι ραγδαίες εξελίξεις στο χώρο της τεχνολογίας, κ.λ.π.).

- 7) Η εξοικείωση των μαθητών με την έρευνα, είτε με τη βοήθεια της βιβλιογραφίας που τους προτείνει ο Καθηγητής (π.χ. έρευνες που διεξάγονται στην Ελλάδα από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών ή άλλα Ερευνητικά Κέντρα), είτε με τη διεξαγωγή μικρής έρευνας με τη σύνταξη ερωτηματολογίου.

Στην περίπτωση αυτή οι μαθητές μπορούν να ζητήσουν τη βοήθεια συναδέλφων της πληροφορικής (για τη στατιστική ανάλυση στοιχείων, δημιουργία πινάκων κ.λ.π.). Έτσι οι μαθητές συνδέουν τη σχολική γνώση με την τεχνολογία.

- 8) Η καλλιέργεια στους μαθητές του πνεύματος της συνεργασίας, της ομαδικότητας και της συλλογικής προσπάθειας, με την ανάθεση ομαδικών εργασιών.

Το πνεύμα αυτό βοηθάει στην άρση τυχόν ανταγωνισμών που μπορούν να δημιουργηθούν σε όλα τα συστήματα αξιολόγησης της ατομικής προσπάθειας.

- 9) Η δημιουργία και ανάπτυξη στους μαθητές αισθήματος αυτοεκτίμησης, αυτοσεβασμού και σεβασμού του «άλλου».

Με αυτό τον τρόπο, μαθαίνουν πρώτα απ' όλα να έχουν καλή σχέση με τον εαυτό τους και με τους άλλους καθώς και να οραματίζονται υγιείς λύσεις για την επίλυση των προσωπικών και κοινωνικών προβλημάτων.

Σ' αυτήν την προσπάθεια η Ομάδα Σύνταξης ζητεί τη βοήθεια των Συναδέλφων και θα περιμένει την αποστολή παρατηρήσεων, σχολίων, απόψεων, προτάσεων και υποδειγμάτων κριτηρίων αξιολόγησης στο Κ.Ε.Ε.

Η ταχυδρομική διεύθυνση είναι:

Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Αδριανού 91, 10556, Αθήνα

E-mail : lawsoc@kee.gr

Αθήνα, Ιούνιος 2000

Η Ομάδα Σύνταξης